

Saptezecenii de activitate a Arhivelor Statului din Cluj

IGAN DREGAN

Dacă instituțiile, în genere, sînt factori esențiali ai vieții publice, care dau măsura creației istorice a unui popor, instituția arhivelor măsoară gradul în care a ajuns la înalțimea conștiinței de sine prin prețuirea trecutului și, prin aceasta, pe cît este el demn de viitor.

Arhivele Statului din Cluj¹ fac parte dintre acele instituții fundamentale cu care geniul creator al poporului român a împedobit Ardealul în primii ani după Mărea Unire. Crearea lor, alături de Universitate, Teatrul Național și celelalte, exprimă în plan cultural triumful aceluiași principiu pe care 1 Decembrie 1918, l-a impus inexorabil în planul politic. Într-un articol publicat la 26 februarie 1919 în ziarul „Unirea” din Blaj, intitulat „Cheștușnea Arhivelor ce privesc istoria Ardealului”; I. Modrișan dădea expresie preocupărilor intelectualității românești pentru crearea unei instituții centralizate pentru arhivele din Transilvania.

Actul de naștere al Arhivelor clujene îl constituie hotărîrea Consiliului Dirigent din 14 martie 1920 privind înființarea la Cluj a Arhivelor Statului; care să cuprindă materialul istoric privitor la trecutul românilor din Transilvania și părțile ungurești. Ca director al noii instituții a fost numit cărturarul Zenovie Păclășanu, care și-a ocupat funcția cu data de 1 aprilie 1920. Se împlinea astfel visul marilor bărbați ai culturii ardelenice: Șincai, Cipariu, Barițiu, iar Clujul devenea al treilea centru al arhivelor românești, după București și Iași, unde instituția ființa deja de nouă decenii.

La nașterea noii instituții culturale a Clujului românesc a contribuit în chip decisiv „Comisiunea pentru organizarea Arhivelor Statului din Transilvania”, compusă din personalități academice, universitare și specialiști, și anume: Alexandru Lăpedatu, președinte, care va prelua, pasager, conducerea Direcției generale în 1923, la moartea lui D. Onciul, S. Fușcariu, I. Lupaș, S. Dragomir, I. Ursu, A. Berger de la Bistrița și I. Marțian de la Năsăud — ca membri, C. Daicoviciu — secretar². La 1 octombrie 1922, cu concursul foștilor săi dascăli, N. Iorga și D. Onciul,

¹ Pentru istoricul instituției, vezi îndeosebi I. Mărcuș, *Scurt istoric al Arhivelor Statului din Cluj*, (1953), manuscris; idem, *Arhivele Statului Cluj*, în: *Arhivele Statului: 125 ani de activitate, 1831 — 1956*, București, 1957, p. 133—135; Al. Matei, *Arhivele Statului Cluj la 50 de ani*, în: „Revista Arhivelor”, XLVII (1970), vol. XXXII, nr. 2, p. 649—652; *Îndrumător în Arhivele Statului județul Cluj*, vol. I, București, 1979, p. 31—41.

² Numită prin ordinul Ministerului Instrucțiunii nr. 129.141 din 17 decembrie 1921, Comisiunea a activat pînă în 1923. În ședința sa din 4 aprilie, 1923 a luat act de numirea președintelui său, Al. Lăpedatu, ca director general al Arhivelor Statului, cu data de 1 aprilie și, în consecință, acesta își prezintă demisia din comisie și din funcția de președinte. (Arh. St. Buc., fond D.G.A.S., dosar 922/1923, f. 7). În 1932, Direcția regională Cluj comunica D.G.A.S. că nu posedă nici un act de desființare a comisiei și că aceasta a funcționat pînă la rîmirea lui Ștefan Meteș ca director. (Ibidem, dosar 1011/1932, f. 34). Aprecierea este inexactă, cum se constată mai sus, Comisia funcționînd împreună cu noul director, pînă în primăvara anului 1923, cînd, după trecerea lui Al. Lăpedatu în fruntea D.G.A.S., Ministerul Instrucțiunii nu a mai numit un înlocuitor.

este numit în fruntea Arhivelor Statului din Cluj istoricul Ștefan Meteș, membru corespondent al Academiei, adevăratul întemeietor al instituției noastre.

Prima însărcinare primită din partea Comisiunii, în ședința acesteia din 11 octombrie 1922, este aceea ca „să cerceteze personal starea în care se găsesc arhivele publice din Transilvania și să înainteze Comisiunii un memoriu asupra lor, făcând propuneri concrete în ce privește, îndeosebi măsurile pentru buna lor păstrare eventual a transportării lor la Cluj”³. În anul următor, Ștefan Meteș își începe peregrinările prin localitățile Ardealului pentru depistarea și salvarea arhivelor, risipind multă trudă și oboseală, disconfort și cheltuieli din avutul personal, într-o operă de apostolat și jertfă, pe care o pretind mai întotdeauna marile ziduri⁴.

Prima perioadă a instituției noastre, 1920—1940, aflată sub pece-tea întemeierilor, este, într-adevăr, una de luptă și jertfă: căutări neconținute pentru aflarea materialului arhivistic, lupta disperată pentru salvarea lui, adesea împotriva unor autorități neglijente sau iresponsabile, războiul crâcnen de 15 ani pentru dobândirea unui local propriu corespunzător, fluctuația de cadre, determinată în primul rînd de un statut și o salarizare necorespunzătoare.

Cu mari eforturi, instituția a dobîndit 3 încăperi în localul unei școli profesionale comerciale, unde a funcționat pînă în 1937. Această perioadă este presărată cu nenumărate rapoarte directorului către Direcția Generală a Arhivelor Statului și ale acesteia către Ministerul Instrucțiunii, solicitînd procurarea unui local adecvat⁵. Acest lucru era o condiție sine qua non pentru ca Arhivele clujene, consacrate prin Legea arhivelor din 1925 ca Direcție regională, să-și poată îndeplini menirea stringerii și depozitării documentelor istorice din cuprinsul celor 22 de județe ale Transilvaniei. Abia în 1937, prin mutarea într-un local adecvat (str. Mareșal Foch 74 — azi Bd. 22 Decembrie nr. 33—35), viața instituției intră în normal.

Din punctul de vedere al personalului, situația a fost de asemenea dificilă. Recrutarea s-a făcut cu precădere din rîndurile studenților Facultății de litere (primii angajați, la 1 aprilie 1924: David Prodan și Miltiade

³ Primele concluzii și direcțiile principale de activitate sînt schițate în Ștefan Meteș, *Arhivele din Ardeal după războiu*, în „Revista Arhivelor”, I (1924), nr. 1, p. 85—87.

⁴ Arh. St. Buc., fond D.G.A.S.; dosar 913/1922, f. 17.

⁵ Uneori pe tîm de vehemență disperată, ca acesta din 4 noiembrie 1927: „În halul de azi, Arhivele de aici nu pot să mai rămînă și eu nu pot să mai iau nici o răspundere pentru imensul material istoric ce dispăre zilnic din arhivele orașelor, mai ales că am înconștientat de atîtea ori Ministerul despre această pierdere iresponsabilă”. (Ibidem, dosar 958/1927, f. 112).

Cuparencu). După încheierea studiilor, salarizarea precară îndepărta pe cei mai mulți de Arhive, în prejudiciul major al instituției⁶.

În pofida acestor probleme dificile, Arhivele din Cluj au reușit să obțină realizări notabile în primele două decenii ale existenței lor. Fondul arhivistic a ajuns la 2.000 metri liniari, cuprinzând fonduri de mare importanță istorico-documentară, precum Primăria orașului Cluj, Comitatul Cluj, Comitatul Alba Superioară, Tezaurariatul Minier al Transilvaniei, Primăria orașului și comitatul Turda, Primăria orașului și Comitatul Satu-Mare, Scaunul Aries, Scaunul Odorhei, urbarii din Țara Făgărașului, arhivele familiale Barceș, Csato, Dobóly, Kemény și Recsey etc., s-au pus bazele bibliotecii documentare, care depășea 1.500 de volume.

Pe lângă prelucrările de fonduri amintite, personalul Arhivelor din Cluj a desfășurat o activitate meritorie de depistare și corespondență frecventă cu instituțiile din teritoriu a îndrumat și controlat activitatea de selecționare, a organizat, întocmai instrumente de evidență și fișat o parte importantă a materialului achiziționat. În planul valorificării s-au remarcat istorici consacrați precum Ștefan Meteș, membru corespondent al Academiei, ori tineri de mare viitor, precum David Prodan, Aurel Decei, Ion Breazu, Marina Lupăș Vlasiu, Ion Mărcuș ș.a. În seria *Din publicațiile Arhivelor Statului din Cluj* au fost publicate volumele: *Situația economică a românilor din Țara Făgărașului* (1935), *Domni și boieri din țările române în orașul Cluj și românii din Cluj* (1935), *Din relațiile și corespondența poetului Gheorghe Sion cu contemporanii săi* (1939). *Din scrierile lui Gheorghe Sion. Viața și activitatea sa* (2 vol., 1941, 1943).

Cei 15 ani de trudă ca angajat al Arhivelor din Cluj stau la temelia formării și a marii opere a academicianului David Prodan, începută cu *Răscola lui Horea în comitatele Cluj și Turda* (1938), redactată pe baza materialului la care a lucrat ani de zile. În 1934, la o vîrstă tină, însă după o experiență de un deceniu în arhivele clujene, David Prodan fixa într-un articol, am zice programatic, misiunea arhivelor ca fiind aceasta: a) „ca materialul depus să fie păstrat în astfel de condiții încît să se asigure o durată indefinită și să fie astfel clasat încît să fie cît mai accesibil cercetătorului istoric”; b) „să fie un centru din care să se propage în marele public respectul și grija de păstrare a documentului istoric oriunde s-ar găsi el”; c) „să fie ea însăși (arhiva), prin personalul ei, o instituție activă un laborator din care să iasă publicații de documente sau lucrări istorice”⁷. Este tocmai ceea ce a înfăptuit instituția Arhivelor Statului din Cluj în primele două decenii de existență, prin eforturile, adesea eroice și ingrate ale unor oameni de excepție ca Ștefan Meteș, David Prodan sau Ion Mărcuș.

⁶ Într-unul din numeroasele rapoarte pe această temă către Minister ale directorului general Constantin Moisil se sublinia: „A lăsa pe acești oameni atît de necesari și cari nu pot fi înlocuiți în nici un chip, fără puțința de a trăi pe urma muncii lor, este a compromite cu desăvîrșire instituția Arhivelor Statului...” (Ibidem, dosar 945/1926, f. 30). Iar Ștefan Meteș, la rîndu-i: „La Arhivele Statului... o condiție esențială care trebuie avută în vedere în legătură cu personalul este stabilirea în funcție. În actuala stare de lucruri această condiție este imposibil de realizat întrucît funcționarii... sunt nevoiți să părăsească posturile la prima ocazie ce se ivește, pentru altele unde pot să-și asigure existența”. (Ibidem, dosar 1127/1939, f.2).

⁷ David Prodan, *Arhivele Statului din Cluj*, în „Gazeta ilustrată”, Cluj, an. III (1934), nr. 3—4, p. 51—52.

Dictatul brutal de la Viena din august 1940 a pus capăt unei perioade scurte de normalizare a vieții instituției, determinată de spațiul corespunzător dobândit în 1936, și a marcat începutul unui deceniu de mari dificultăți, de stagnare, care au pus în pericol însăși ființa sa.

„Cu mari efortări am reușit să evacuăm toată arhiva statului din Cluj, împreună cu mobilierul birourilor”, raporta în septembrie 1940 directorul Meteș către D.G.A.S.⁸ În zilele de 6—9 septembrie, o parte a fondurilor au fost adăpostite la Turda la Căminul cultural și Primărie, iar o altă parte, împreună cu personalul, s-a evacuat la Alba Iulia, de unde Ștefan Meteș propune să fie transferate la Sibiu, urmînd Universitatea, de care Arhivele erau strîns legate, ceea ce s-a și întîmplat. Evacuarea fondurilor de la Cluj a constituit o izbîndă importantă în mijlocul dezastrului din vara lui 1940, în condițiile în care Direcțiile regionale din Chișinău și Cernăuți au fost obligate să abandoneze ocupantului întregul patrimoniu⁹.

Viața Direcției Regionale Transilvania a Arhivelor Statului în refugiu la Sibiu aminteste de condițiile penibile ale începuturilor sale, gravate de dificultățile războiului: spațiu restrîns care nu permite despachetarea întregului material, partea evacuată la Turda a rămas acolo tot timpul războiului, supusă degradării și neasigurată, o altă dispersare în 1943 la Apold pentru evitarea bombardamentelor, aceeași fluctuație de personal, privațiunii de tot felul, mobilizări etc.

Un război la fel de îndelungat ca și cel încheiat l-au reprezentat, după revenirea la Cluj, și eforturile penibile pentru reinstalarea în vechiul local al Arhivelor. Primul transport format din 10 vagoane, sosește abia în 29 septembrie 1945, la circa un an de la eliberarea orașului, și sînt necesare aproape 2 luni pînă ce primăria a binevoit să elibereze o parte din imobil¹⁰. În schimb, cea mai mare parte a imobilului care îi aparține, ocupată abuziv de către Pompierii primăriei, n-a putut fi recuperată, în ciuda tuturor eforturilor posibile: zeci de demersuri verbale și scrise la toate forurile, memorii, articole de presă, deschiderea unui proces cu Primăria. „Elemente străine de năzuințele și obligațiile noastre științifice, fără cea mai palidă idee de rosturile unei înalte instituții de cultură cum sînt Arhivele Statului”¹¹ se opuneau revenirii instituțiilor statului român în orașul de pe Someș. „Este un trist document al vremii, care trădează o primejdioasă mentalitate”, aprecia directorul Meteș într-o adresă către însuși primul ministru al țării, căruia îi semnala „situația tragică” a instituției salvate de ororile războiului și amenințate de mașinațiunile unei administrații locale ostile și rău voitoare¹².

⁸ Arh. St. Cluj, fond Arh. St. Cluj, dosar 11/1940, f. 2. Vezi și Ștefan Meteș, *Raport asupra situației Direcției regionale din Cluj-Sibiu*, în „Revista Arhivelor”, IV (1941), nr. 2, p. 362—363.

⁹ Ibidem, p. 374—378.

¹⁰ „Pompierii și chirișii, toți rămași din vremea stăpînirii maghiare și ocrotiți de Primărie refuză categoric executarea ordinului d-voastră de evacuare a clădirii”, scria Ștefan Meteș Ministrului Afacerilor Interne la 6 oct. 1945. (Arh. St. Cluj, fond Arh. St. Cluj, dosar 16/1945, f. 28).

¹¹ Ibidem, dosar 16/1945, f. 40. Vezi și Ștefan Pașca, *O situație intolerabilă*, în „Tribuna nouă”, Cluj, an. II, nr. 216 din 22 iulie 1946, și *Se distrug Arhivele Statului*, ibidem, nr. 217, din 24 iulie 1946.

¹² Scrisoarea din 9 martie 1946 (Arh. St. Cluj, fond Arh. St. Cluj, dosar 10/1946, f. 3).

În astfel de condiții, activitatea instituției a avut, evident, de suferit. Fondurile dispersate în 1940 la Turda au fost readuse abia în 1948. Preluări noi sînt posibile abia din 1949, cînd Arhivele obțin un spațiu de depozitare la Biblioteca Centrală Universitară. Cu sprijinul Filialei locale a Academiei se realizează 13 operațiuni de preluare și salvare ale unor fonduri precum Primăria orașului Dej, Comitatele Crasna și Stolnocul de Mijloc. Operațiunile asupra fondurilor proprii au fost, în principal, reordonări și sistematizări impuse de răvășirile mutărilor frecvente. În teritoriul, restrîns pînă în 1949 la 11 județe, ca urmare a creării Direcțiilor regionale Brașov, Sibiu și Timișoara, s-au urmărit și centralizat inventarele actelor create de instituțiile de stat și s-au verificat selecționări, s-a întocmit situația arhivelor ridicate de autoritățile hortiste din Transilvania de Nord, în vederea restituirii lor la Conferința de pace de la Paris. În acest deceniu bulversat, au slujit arhivele cu pricepere și devotament Ion Mărcuș, primul arhivist numit la conducere în urma retragerii la pensie a lui Ștefan Mețeuș; în 1948, arhiviștii Elena Mureșan, Evdochia Buta, Olivia Pescariu, Bujor Surdu și alții. Anii 1948–1950, dominați de răsturnările istorice impuse de regimul comunist, instaurat violent ca o consecință a marelui război, marchează în istoria Arhivelor clujene încheierea unei epoci de trei decenii, în care instituția s-a impus în viața culturală și științifică a orașului de pe Someș atît prin valoarea tezaurului pe care îl adăpostea, cit și prin valoarea profesională a multora din slujitorii săi, prin lucrările istorice și arhivistice pe care le-au produs. Îndeplinirea misiunii lor complexe și dificile a fost doar parțială, atît ca urmare a imperfecțiunilor Legii din 1925, a puținătății mijloacelor materiale pe care statul le-a putut pune la dispoziție și altora adversități ce au copleșit adesea puterile omenești.

Ultimele aproape patru decenii, 1951–1989, reprezintă incontestabil o perioadă unitară, asupra căreia judecățile de valoare definitive sînt abia în curs de formulare. De aceea, cele ce urmează nu se ambiționează a fi mai mult decît un demers preliminar asupra unei perioade ample, de real interes, cu multe lumini și umbre, care își așteaptă cercetări viitoare de amploare și profunzime.

Perioada în discuție debutează cu trecerea Arhivelor Statului la Ministerul Afacerilor Interne, prin decretul Prezidiului M.A.N. nr. 17 din 27 ianuarie 1951¹³, completat cu Hotărîrea nr. 472 a Consiliului de Miniștri „Privitoare la atribuțiunile și normele de funcționare ale Direcțiunii Arhivelor Statului”, din 29 mai 1951¹⁴. Măsura, e drept, de inspirație sovietică, la fel cu toate transformările acelor ani, mergînd pe linia unei centralizări excesive a aparatului de stat, deși marca revenirea la tradiția începuturilor arhivelor naționale aparținătoare de ministerul „Trebilor din Lăuntru”, a avut anumite consecințe negative, generate în primul rînd de racilele regimului comunist.

S-ar putea aprecia ca o scădere faptul că actele menționate numai socotesc Arhivele Statului în rîndul „instituțiilor de cultură”, statut con-

¹³ „Buletinul Oficial”, nr. 14 din 1 feb. 1951, p. 201.

¹⁴ *Ibidem*, nr. 67 din 16 iun. 1951, p. 713–714.

ferit prin Legea din 1925. În realitate, această modificare de statut și apartenență nu a putut determina schimbarea eminentelor culturale ale instituției noastre. În același timp, ea a suferit la fel cu celelalte instituții culturale de pe urma anexării sale la „frontul ideologic al P.C.R.”, ceea ce a însemnat o irosire însemnată a forțelor, în permanență insuficiente, de care dispunea. Comenzile frecvente pentru valorificarea unor documente ce răspundeau „comandamentelor” propagandistice ale zilei, conferințele, mesele rotunde, expozițiile, multe fără sens, goana după planuri, angajamente, raportări în cinstea cutărui eveniment politic al zilei au împietat mult asupra cantității și, mai ales a calității muncii depuse. Un prejudiciu esențial l-a adus în această perioadă Arhivelor politica de formare și selectare a cadrelor. Impunerea unor criterii de selecție extraprofesionale obligatorii, nimicirea treptată a învățământului superior arhivistice, salarizarea necorespunzătoare a arhiviștilor cu studii superioare, severitatea serviciului și a statutului personalului de la „Interne” au redus constant baza de recrutare a personalului calificat și au îndepărtat din instituție multe elemente valoroase. „Secretomania” dusă la absurd, controlul excesiv și suspiciunea, agravate de zelul și abuzurile unor factori de conducere au obligat pe mulți cercetători să ocolească instituția noastră, amenințată a se transforma în ultimii ani într-un depozit inexpugnabil și mort.

Aceste aspecte negative, și altele, pe care nu le mai enumerăm agravate în ultimul deceniu de criză finală a vechiului regim, au afectat incontestabil instituția noastră, iar unele își continuă și astăzi consecințele nocive. Însă, după părerea noastră, mai evidente ne apar, în perioada istorică, înfăptuirile acestei perioade, favorizate în mod evident de influența și mijloacele unui minister ce reprezenta, prin alte organe ale sale unul din pilonii regimului comunist, și nu în ultimul rând, prin profesionalitatea și dăruirea unor slujitori de excepție ai Arhivelor clujene. Vom încerca, sintetic, să creionăm aceste realizări.

Sub aspect organizatoric, Direcția regională Cluj devine în 1951 serviciu regional, cu filiale la Aiud, Bistrița, Dej, Năsăud, Turda și Zalău¹⁵, adică în cuprinsul regiunii Cluj, după noua organizare administrativă. În urma celei din 1968, instituția devine filială județeană în subordnarea Direcției Generale a Arhivelor Statului.

Problema spațiului de depozitare, condiție materială *sine qua non* pentru existența Arhivelor, a primit o rezolvare incomparabil mai bună decît înainte. Încă în 1951 unitatea a primit spații în str. Horea nr. 42 și 28, de unde, după cîțiva ani, s-a mutat la sediul actual în str. Mihail Kogălniceanu nr. 10, în localul fostului penitenciar pentru minori. În 1970 a fost inaugurat, după aproape o jumătate de veac, primul local modern, construit special ca local pentru Arhive și dotat cu mobilier și utilaje adecvate de întreținere și folosire. Totodată, pînă către începutul anilor '80, cu drasticele lor reduceri bugetare, filiala a dispus de sume relativ importante pentru achiziții, abonamente, angajări de zilieri, dotări diverse, pe lângă dotarea cu rafturi și material de protecție asigurate corespunzător de către D.G.A.S.

Astfel, filiala Cluj a realizat o creștere neconținută a patrimoniului arhivistice, care se ridică la sfîrșitul anului 1989 la 1.348 de fonduri și co-

¹⁵ *Arhivele Statului. 123 de ani de activitate...*, p. 144.

lecții, în cantitate de 12.689 m.l. Biblioteca documentară însuma la aceeași dată 24.144 de volume. În primul deceniu după 1951, au fost preluate arhivele instituțiilor bancare desființate, matricole de stare civilă, arhiva orașului Bistrița — de valoare și conservare excepțională, readusă în 1953 din Ungaria, arhive ale fostelor prefecturi Cluj și Someș, ale fostelor plase Huedin, Hida, Borșa Cluj și Aghireș, Consiliul Dirigent, resortul Agriculturii etc.¹⁶ În deceniul următor s-au preluat în completare Comitatul Turda și Prefectura județului Cluj, Scaunul Arieș, Ținutul Someș, Parchetul general al Curții de Apel, Direcția Minieră Cluj. Perioada cea mai bogată în preluări se situează în deceniul 1971—1980, ca urmare a constituirii noilor depozite și aplicării Decretului nr. 472/1971. În baza acestuia au fost preluate extrem de valoroase fonduri și colecții aflate la filiala Bibliotecii Academiei, Biblioteca Centrală Universitară și Institutul de istorie și arheologie, apoi Episcopia greco-catolică Cluj — Gherla, Tribunalul Cluj și Procuratura locală Cluj, Inspectoratele de poliție și jandarmi până la 1949, și au început preluările de fonduri școlare, de întreprinderi și primării comunale, ce vor continua până astăzi¹⁷.

Activitatea arhivistică propriu-zisă s-a diversificat treptat și a fost cuprinsă în norme tehnice și îndrumări amănunțite. Cu toate eforturile depuse, personalul, mult prea redus față de necesități, n-a putut rezolva până astăzi o operațiune esențială: ordonarea și inventarierea tuturor fondurilor și colecțiilor, astfel că filiala are încă circa 2.500 m.l. fără evidențe corespunzătoare. Este, credem, moștenirea cea mai grea pe care ne-a lăsat-o epoca istorică recent încheiată. Pentru protejarea și asigurarea materialului arhivistic, filiala a fost dotată cu un atelier de legătorie și un laborator de microfilmare. În ciuda eforturilor materiale notabile, măsurile de protejare și conservare, recondiționare, restaurare au fost cu totul insuficiente față de necesități. În ultimele două decenii au fost impuse operațiuni gratuite și dăunătoare asupra fondului arhivistic, precum constituirea fondului de arhivă specială (secret) și evaluarea documentelor, care au irosit multe eforturi ale personalului. Tot în aceeași perioadă s-a lucrat la fișarea documentelor pentru introducerea lor pe calculator.

O atenție sporită a fost acordată valorificării documentelor prin publicații, expoziții, conferințe, emisiuni TRV¹⁸. La sediul filialei s-a organizat expoziția permanentă „Permanența, continuitatea și unitatea poporului român pe melegurile strămoșești, în documentele arhivistice” și numeroase expoziții ocazionale la sediu sau în alte unități, singuri sau în colaborare. În ultimele două decenii, mai cu seamă, s-au organizat sesiuni și simpozioane de certă ținută științifică, precum cea din decembrie 1970 dedicată semicentenarului filialei sau multe din cele tradiționale anuale, organizate sub genericul „Arhivele în slujba științei și culturii”. Cercetările de arhivistică și istorie au fost valorificate și prin participarea la sesiuni locale și naționale, la cercurile profesionale, unele publicate în

¹⁶ A. Kiss, *Imbogățirea fondurilor Arhivelor Statului Cluj în ultimii zeci ani (1951—1981)*, manuscris.

¹⁷ În pragul anilor '90 filiala se află din nou în situația de a nu mai putea prelua cantități importante de material. Depozitele sînt pline, deși cuprind doar circa o treime din cantitatea de arhivă din județ, care, potrivit legii, poate fi prelucrată de Arhivele Statului. Și care crește mereu...

¹⁸ Vezi spre exemplificare doar intervalul 1971—1976: Radu Ardevan, *Cronica arhivistică științifică și culturală*, în: „Ștefan Miteș la 85 de ani, Chiș-Napoca, 1977, p. 505—519.

„Revista Arhivelor” și alte reviste de istorie. Contribuții arhivistice și istoriografice valoroase sînt volumele publicate în regie proprie: *Îndrumător în Arhivele Statului județul Cluj*, vol. I (1979) și vol. II (1985) și *Ștefan Meteș la 85 de ani* (1977). Pe tărîmul cercetării și valorificării științifice s-au remarcat îndeosebi Al. Matei, Andrei Kiss, Ioan Dordea, Livia Someșfălean, Al. Neamțu, Ioan S. Nistor, Radu Ardevan ș.a. Arhivele clujene au contribuit major la viața cultural-științifică a cetății și a țării și slujirea științei istorice și prin cercetările realizate pe fondurile lor de reputați cercetători și savanți din țară și de peste hotare, prin legăturile strînse cu Universitatea – pentru care filiala noastră a fost și este un laborator pentru pregătirea studenților în științe auxiliare –, cu Institutul de istorie și celelalte instituții de cultură din Cluj-Napoca.

O realizare remarcabilă a filialei – de fapt, a Arhivelor Statului în ultimele patru decenii – o reprezintă faptul că s-a reușit, cu puține excepții, punerea la punct a arhivelor aflate la unitățile din teritoriu printr-o activitate stăruitoare și eficientă de îndrumare, sprijin și control, ceea ce face ca materialul preluat de la acestea să intre gata prelucrat și inventariat în depozitele noastre.

Limitele unui articol de revistă, oricît de largi ar fi, nu reușesc, desigur, să cuprindă, cu oricîtă pasiune și talent, viața de șapte decenii a unei instituții care este infinit mai bogată și diversificată, mai plină de lumină și umbră, de trăiri colective și individuale, de izbînzi mai mari și mai mici, ca și de dureroase înfringeri, decît cele cîteva date seci și consideratii generale. Nu putem însă încheia, la ceas aniversar și de bilanț, ca și la început de istorie nouă, fără însăllarea, în continuarea celor de mai sus, a cîtorva gînduri care ne animă.

Am sărbătorit cea de-a șaptezecoa aniversare a înființării instituției noastre în spiritul libertății de astăzi, conștienți și lucizi, fără festivism gratuit și fără iluzii. Avem reziduuri importante de înlăturat, dar, în același timp, premisele necesare și suficiente pentru un nou început.

Sîntem conștienți de menirea noastră: aceea de păstrători ai tezaurului arhivistic național, mărturie esențială a existenței istorice a popoului nostru, de mediatori, prin instrumentele pe care le făurim, între acestea și cercetătorul care reface istoria pe această bază, de restitutori, noi înșine, în al treilea rînd, pe măsura puterilor, ai istoriei naționale.

Sîntem conștienți că aparținem și slujim o instituție de tradiție în această citadelă ardeleană a spiritualității românești, la prestigiul căreia au trudit prin vreme oameni devotați, ale căror fapte și nume nu le evocăm niciodată îndeajuns: David Prodan, Ștefan Meteș, Ion Mărcuș, Aurel Deci, Ion Breazu, Bujor Surdu, Mariana Vlasiu Lupas, Evdochia Bută, Aurel Maței, Sabin Belu, Elena Mureșan, Olivia Pescariu, Andrei Kiss, Alexandru Neamțu, Livia Someșfălean, Rozalia Texe, Alexandru Tămaș, Vasile Turdeanu ș.a.

Sîntem, iarăși, incredințați că această instituție trăiește cu adevărat și eforturile noastre sînt împlinite doar în măsura în care ele vin în întîmpinarea unor nevoi reale ale semenilor noștri, ale comunității noastre naționale. În măsura în care Arhivele oferă ele însele și sînt, la rîndul lor, cercetate. Arhivele Statului din Cluj-Napoca și-au sărbătorit a șaptezecoa aniversare sub semnul regisirii de sine și al deschiderii spre lume.